

Wpłynęło dnia 16.07.2026r.
L.dz. 25/2026
Podpis [podpis]

Wrocław, 10 lipca 2026 r.

dr hab. inż. Łukasz Damurski, prof. uczelni
Katedra Urbanistyki i Gospodarki Przestrzennej
Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej
bud. E-1, pok. 212a
ul. B. Prusa 53/55, Wrocław
Email: lukasz.damurski@pwr.edu.pl

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Anny Gralewskiej

p.t. „Sąsiedztwo jako dynamiczna struktura społeczno-przestrzenna. Kształtowanie relacji współzamieszkiwania na przykładzie miasta Gdańska”

1. PODSTAWA OPRACOWANIA RECENZJI

- Uchwała nr 7/RDNG/2026 Rady Dyscypliny Geografia Społeczno-Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 30 marca 2026 roku;
- Umowa o dzieło na sporządzenie recenzji rozprawy doktorskiej między Uniwersytetem Gdańskim reprezentowanym przez Dziekana Wydziału Nauk Społecznych prof. dr hab. Michała Harciarka a Łukaszem Damurskim;
- Przepisy art. 192 ust. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742 ze zmianami);
- Tekst rozprawy doktorskiej mgr Anny Gralewskiej p.t. „Sąsiedztwo jako dynamiczna struktura społeczno-przestrzenna. Kształtowanie relacji współzamieszkiwania na przykładzie miasta Gdańska”.

2. INFORMACJE O OCENIANEJ ROZPRAWIE DOKTORSKIEJ

2.1. Tytuł rozprawy doktorskiej

Tytuł przedstawionej mi do recenzji pracy doktorskiej ma charakter opisowy. Wskazuje na określoną cechę sąsiedztwa będącą przedmiotem studiów (dynamiczność), a także określa zakres tematyczny i przestrzenny badań (kształtowanie relacji współzamieszkiwania na obszarze Gdańska). Takie podejście dość precyzyjnie określa treść rozprawy, jednak nie ma charakteru problemowego: nie wskazuje na potencjalną lukę we współczesnej wiedzy, nie określa zjawisk wymagających interwencji naukowej; sugeruje odtwórcze podejście do badań.

Na korzyść tytułu przemawia jego drugi człon, mówiący o kształtowaniu relacji współzamieszkiwania. Dobrze oddaje on przedmiot pracy, czyli nie tyle samoistne „kształtowanie się” sąsiedztw, co ich kreowanie poprzez politykę publiczną i projektowanie urbanistyczne. W tym sensie tytuł wskazuje (choć tylko pośrednio) na wyzwania współczesnego świata, dając asumpt to poszukiwań naukowych z zakresu geografii miast.

2.2. Ocena układu rozprawy i jej części składowych

Praca doktorska Pani mgr Anny Gralewskiej ma układ wielowątkowy, nieliniowy. Poszczególne rozdziały powiązane są tylko formalnie, tworząc mozaikę różnych spojrzeń na temat sąsiedztwa wielkomiejskiego. Każde z tych spojrzeń wnosi konkretny zasób wiedzy do rozważań Autorki na temat sąsiedztwa jako takiej, przestrzennego wymiaru sąsiedztwa, działań podejmowanych przez instytucje publiczne czy cyklu życia sąsiedztwa i w ten sposób przyczynia się do budowania całościowego obrazu

relacji współzamieszkiwania w Gdańsku. Taka kompozycja rozprawy wymaga od Doktorantki dużych umiejętności w zakresie syntetyzowania wyników badań o różnym charakterze.

Na wysoką ocenę zasługuje wprowadzająca do tematu część teoretyczna (podrozdziały od 1.1. do 2.2.) dająca silne podstawy conceptualne (definicje pojęć) i kontekstowe (określenie najważniejszych czynników wpływających na zjawisko sąsiedztwa) dla całej pracy. Empiryczna część wywodu (od 2.3. do 4.3.) podąża poniekąd za logiką „od ogółu do szczegółu”, ale uwzględnia równolegle kilka różnych perspektyw badanych: geograficzno-urbanistyczną (analiza mapowa), statystyczną (analiza korelacji) i socjologiczną (analiza dyskursu i obserwacja uczestnicząca). Niezwykle cenne są wnioski i rekomendacje (od 5.1. do 5.3.) będące z jednej strony podsumowaniem przeprowadzonych badań, a z drugiej oferujące konkretny wkład w politykę samorządową na poziomie osiedli (piszę o tym szerzej w dalszej części recenzji).

Wielość perspektyw pozwala uchwycić badany problem w sposób „kompleksowy i holistyczny” (jak zauważa Autorka na s. 273), utrudnia jednak podążanie za przyjętym w pracy tokiem rozumowania. Wspomniana wcześniej struktura mozaikowa okazuje się w niektórych miejscach niespójna i traci swój pierwotny walor budowania całościowego obrazu zjawisk związanych z sąsiedztwem wielkomiejskim. Brakuje czytelnej, wynikowej relacji między poszczególnymi rozdziałami (zwłaszcza między 1 a 2 oraz 4 i 5), brakuje jakiegoś wątku przewodniego, który spajałby kolejne części tekstu.

2.3. Ocena zastosowanego piśmiennictwa

Przy opracowaniu swojej rozprawy doktorskiej Autorka wykorzystała różne źródła, udokumentowane na s. 290-298. Są wśród nich opracowania naukowe (polskie i zagraniczne), materiały konferencyjne, raporty tematyczne, publikacje prasowe oraz poradniki. Dobór piśmiennictwa jest ściśle podporządkowany tematowi pracy i wydaje się wystarczający dla właściwego osadzenia autorskich badań w dotychczasowym stanie wiedzy. Nie został jednak przez Doktorantkę odpowiednio uzasadniony (np. poprzez zastosowanie zobiektywizowanych mierników w postaci liczby cytowań): jako główny klucz doboru literatury wskazano „interesujące cechy charakteryzujące sąsiedztwa, nowatorskie metody badawcze czy ciekawe wnioski końcowe” (s. 7), co należy uznać za kryteria wysoce subiektywne, pozbawione niezbędnej dla prac naukowych precyzji.

Precyzji i skrupulatności brakuje również w dokumentowaniu cytowanych źródeł. Na przykład przytoczona wielokrotnie (na s. 1, 5, 6, 8, 9, 11, 25, 112, 137) praca pod red. Izabeli Mironowicz dotycząca analizy funkcjonalnej osiedli Wrocławia, czy książka pod moją redakcją opisująca model lokalnego centrum usługowego (s. 5, 8, 9, 54, 55, 57, 100, 156, 172) zostały pominięte w spisie bibliografii zamieszczonym na końcu pracy.

Należy również wskazać na istotną lukę w zakresie tematycznym przeglądu literatury. Autorka przywołuje co prawda wiele ważnych koncepcji opisujących sąsiedztwo z perspektywy geograficznej, urbanistycznej i socjologicznej (np. jednostka sąsiedzka, społeczność osiedlowa, sąsiedztwo solidarnościowe, e-sąsiedztwo, sąsiedztwo kooperacyjne/kooperatywne, relacje diadyczne, sąsiedztwo wielkomiejskie, paradygmat relacyjny, nowy urbanizm etc.), ale pomija zagadnienie tzw. spójności sąsiedztwa (neighbourhood cohesion). Tymczasem, z punktu widzenia recenzowanej rozprawy jest to pojęcie kluczowe, łączy bowiem aspekt przestrzenny (osiedle jako miejsce zamieszkania i codziennego funkcjonowania ludzi) z aspektem psychologicznym (stosunki międzyludzkie i gotowość nawiązywania relacji w miejscu zamieszkania – zob. prace J. C. Bucknera z lat 80. XX wieku). W zaktualizowanej przeze mnie wersji (zob. artykuł w GeoJournal z 2022 roku) koncepcja spójności sąsiedztwa obejmuje również wyposażenie przestrzeni w różne udogodnienia i usługi.

W mojej ocenie koncepcja spójności sąsiedztwa mogłaby stanowić łącznik między prezentowaną w pracy wiedzą o charakterze geograficzno-urbanistycznym a statystycznym opisem zjawisk społecznych.

Jej brak w opisie stanu wiedzy rzutuje bezpośrednio na sposób konstruowania badań Autorki – silnie rozczłonkowany i pozbawiony wyrażnej „nici przewodniej”.

2.4. Ocena celu pracy

Pani Anna Gralewska w swojej pracy podejmuje problem dynamicznej ewolucji sąsiedztw oraz ich znaczenia dla jakości życia mieszkańców dużych polskich miast. Tak zarysowany cel dobrze odpowiada tytułowi rozprawy, a przyjęty przez Doktorantkę sposób jego realizacji (za pomocą narzędzi badawczych z różnych dziedzin nauki) gwarantuje uzyskanie wiarygodnych wyników.

Jednak, jak już wspominałem przy ocenie tytułu pracy, cel ten ma niewielkie walory nowatorskie, tzn. nie proponuje nowego ujęcia tematu ani nie próbuje odejść od znanych już schematów myślowych. Pośrednio wskazuje na to przeprowadzony przez Autorkę przegląd literatury (zob. np. przytoczony na s. 56 fragment opracowania G. Pyszczyka z 2006 roku, który ma bardzo zbliżone brzmienie do celu pracy: sąsiedztwo to dynamiczna relacja kooperacyjna zachodząca w obrębie jednej społeczności lokalnej). Trudno w tym kontekście dostrzec wkład, jaki miałyby wnieść recenzowana praca do dyscypliny naukowej geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Stąd też cel pracy oceniam jako dostateczny.

2.5. Ocena zastosowanych metod badawczych

Zgodnie z początkową deklaracją Pani Anna Gralewska dąży w swojej pracy do całościowego ujęcia zagadnienia ewolucji wielkomiejskich sąsiedztw. W tym celu opracowuje i wdraża wszechstronny program badawczy, obejmujący metody teoretyczne i empiryczne, ilościowe i jakościowe. Ich opis zamieszczony na s. 14-17 jest wyczerpujący i stanowi solidną podstawę dla prowadzenia badań. Nie jest jednak pozbawiony wad.

Przede wszystkim nie wyjaśniono, dlaczego w pracy nie wykorzystano badań ankietowych, będących podstawowym narzędziem w pracy nad relacjami sąsiedzkimi (zob. s. 9). Ponadto, dostrzegalny jest brak konsekwencji w stosowaniu terminologii naukowej – np. przy opisie analizy korelacji mowa jest o „trzech typach zdarzeń interpretowanych jako empiryczne przejawy sąsiedzkości” (s. 16), a także o „trzech znormalizowanych komponentach”, które ostatecznie okazują się „trzema formami aktywności powiązanymi z kapitałem społecznym” (s. 154). Opisano przy tym ich korelacje ze stylami zamieszkiwania, ale nie wspomniano o niezwykle ważnych korelacjach z cechami urbanistycznymi, funkcjonalnymi i społecznymi osiedli (opisanymi na s. 169-180).

W kontekście metod badawczych odczuwalny jest również brak opisu (a nawet bardziej: schematu) obrazującego przyjęty w pracy tok postępowania. Jak już wspominałem, układ pracy nie jest linearny, sekwencyjny, ale wielowarstwowy, rozczłonkowany, uwzględniający różne perspektywy. Takie podejście jest w pełni uprawnione zważywszy na wysoki poziom skomplikowania tematyki pracy. Brakuje w nim jednak zarysowania ogólnych ram badania, a to utrudnia prześledzenie związków przyczynowo-skutkowych między kolejnymi etapami badań.

2.6. Ocena uzyskanych wyników badań

Zaprezentowane w pracy wyniki badań są zgodne z założonym na początku zakresem analiz. Obejmują z jednej strony rozważania teoretyczne dotyczące definicji sąsiedztwa i różnych koncepcji je opisujących (zarówno historycznych jak i współczesnych), a z drugiej dociekania empiryczne o dwojakim charakterze: przestrzenno-statystycznym (w tym mapowanie różnych zjawisk i poszukiwanie związków między nimi) oraz interakcyjnym, jakościowym (m. in. opis obserwacji uczestniczącej oraz wywiadów z wybranymi interesariuszami).

W zakresie stosowanej w pracy terminologii zaproponowana przez Doktorantkę autorska definicja osiedla mieszkaniowego („obszar mieszkaniowy stanowiący jeden lub kilka zespołów mieszkaniowych

korzystających ze wspólnej infrastruktury, obiektów usługowych i terenów rekreacyjnych, możliwy do wyznaczenia w strukturze miasta przez przesłanki historyczne, architektoniczne, zwyczajowe" – s. 116) jest przemyślana, osadzona w dotychczasowym stanie wiedzy i adekwatna do potrzeb wynikających z prowadzonych badań. Natomiast stosunkowo często wykorzystywana w pracy idea „biorytmu sąsiedztwa” (s. 20, 248, 250, 274, 276), choć stanowi swoistą kanwę kilku istotnych fragmentów tekstu, nie została zdefiniowana. Pewien niedosyt pozostawia również brak czytelnego wyjaśnienia różnicy między sąsiedztwem „solidarnościowym” a „kooperacyjnym/kooperatywnym” (o ile jakaś jest).

Pomimo tych zastrzeżeń uzyskane wyniki, dzięki ich systematycznej i przejrzystej prezentacji, pozwalają na wyciąganie wiarygodnych wniosków i umożliwiają weryfikację przyjętych hipotez. W efekcie Autorka uzyskuje konkretne odpowiedzi na postawione na wstępie pytania badawcze, w tym (1) udowadnia zależności między stylem zamieszkiwania a relacjami solidarnościowymi; (2) wskazuje na ograniczone znaczenie odgórnych działań inicjowanych przez instytucje publiczne; (3) syntetycznie określa czynniki oddziałujące na sąsiedztwo (struktura przestrzenna, lokalna sprawczość i makrospołeczny kontekst epoki).

2.7. Ocena praktycznego zastosowania uzyskanych wyników badań

Recenzowana przeze mnie rozprawa doktorska ma wyraźny rys praktyczny. Uzyskane przez Autorkę wyniki badań mogą być przydatne zarówno dla osób zajmujących się zawodowo aktywizacją i integracją społeczną w miastach jak i dla społecznych liderów oddolnych inicjatyw sąsiedzkich. Jednak w mojej ocenie największą wartością pracy jest możliwość jej wykorzystania przez urbanistów i planistów przestrzennych odpowiedzialnych za kreowanie struktur osadniczych w różnych skalach. Dzięki badaniom Pani Anny Gralewskiej mogą oni bardziej świadomie kształtować różne formy zabudowy mieszkaniowej oraz zapewniać odpowiedni wachlarz funkcjonalny osiedli miejskich. Za szczególnie istotne w tym kontekście należy uznać wnioski mówiące o stylach zamieszkiwania. Z jednej strony pozytywny wpływ wielofunkcyjnych osiedli centralnych oraz osiedli ekstensywnych, a z drugiej – negatywny wpływ osiedli tzw. nowej urbanizacji oraz zwartych osiedli wielorodzinnych na jakość relacji sąsiedzkich (zob. s. 149-150) to wyraźne rekomendacje dla praktyki samorządowej w Polsce.

2.8. Informacja o ewentualnych nieprawidłowościach w ocenianej rozprawie

Recenzowana rozprawa doktorska została wykonana zasadniczo poprawnie, a dostrzeżone mankamenty nie wpływają na ogólną, pozytywną ocenę całego opracowania. Jednak w celu uporządkowania i klarownego przedstawienia moich krytycznych uwag przytaczam je poniżej w skróconej formie:

- opisowy (a nie problemowy) charakter tytułu pracy;
- ograniczone walory nowatorskie celu pracy;
- niespójność niektórych części pracy;
- subiektywny sposób doboru źródeł;
- brak odniesień do koncepcji spójności sąsiedztwa;
- niepełne definicje niektórych pojęć stosowanych w pracy.

Paradoksalnie, pomimo wymienionych tu uchybień, praca doktorska Pani Anny Gralewskiej stanowi dzieło wszechstronne i kompletne, potwierdzające warsztat badawczy adekwatny dla osób ubiegających się o nadanie stopnia doktora.

2.9. Wskazanie czy rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego

Jak już wspominałem wcześniej, Pani mgr Anna Gralewska podjęła w swojej pracy doktorskiej zagadnienie, które nie jest nowe. Poszukiwanie czynników wpływających na kształtowanie relacji sąsiedzkich w dużych miastach było już przedmiotem licznych badań w Polsce i na świecie, szeroko opisywanych w literaturze przedmiotu w ciągu ostatnich 100 lat.

Jednak proponowane przez Autorkę ujęcie tego tematu, obejmujące z jednej strony wszechstronne analizy ilościowe w skali całego miasta Gdańska, a z drugiej strony szczegółowy wgląd w wybrane działania związane z kształtowaniem sąsiedztw, zasługuje na wysoką ocenę. Wykorzystywany w pracy unikalny zestaw metod potwierdza bardzo dobry warsztat naukowy Doktorantki, a uzyskane wyniki stanowią ostatecznie wartościowy wkład w rozwój dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

2.10. Wskazanie czy rozprawa prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata

Doktorantka w rozdziałach od 1.1. do 2.2. swojej pracy zaprezentowała obszerny przegląd literatury przedmiotu, co pozwoliło jej osadzić podjęty temat w kontekście szerszej wiedzy na temat współczesnych osiedli mieszkaniowych i panujących w nich relacji sąsiedzkich. Jedyną luką w przeglądzie literatury jest – jak już wspomniałem – brak odniesień do koncepcji spójności sąsiedztwa (neighbourhood cohesion). Mimo to, przedstawiona przez Autorkę ogólna wiedza nie tylko potwierdza istotne zapotrzebowanie na tego rodzaju opracowania ze strony praktyków zajmujących się sąsiedztwami wielkomiejskimi, ale daje również silne podstawy do prowadzenia własnych, autorskich badań.

2.11. Wskazanie czy rozprawa prezentuje umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

Rozprawa Pani mgr Anny Gralewskiej jest wystarczającym dowodem kompetencji badawczych na poziomie doktorskim. Autorka potrafi trafnie określać cele badawcze (choć nie są one nowatorskie), umie budować program badań (choć bez wyraźnych związków między kolejnymi etapami pracy), posiada zdolność krytycznej analizy dotychczasowego stanu wiedzy (choć w niepełnym zakresie), umie korzystać z różnych źródeł i z różnych typów danych, prowadzi badania z wykorzystaniem metod ilościowych i jakościowych, prezentuje uzyskane wyniki w sposób systematyczny, konsekwentnie realizuje założone cele oraz potrafi syntetyzować wypracowaną przez siebie wiedzę i wyciągać wnioski – nawet w sytuacji rozcłunkowanego i wielowątkowego układu pracy. Wszystko to łącznie nie pozostawia wątpliwości co do umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

3. KONKLUZJA WRAZ Z UZASADNIENIEM

Podsumowując opisane wyżej aspekty przedstawionej mi do recenzji rozprawy doktorskiej mgr Anny Gralewskiej p.t. „Sąsiedztwo jako dynamiczna struktura społeczno-przestrzenna. Kształtowanie relacji współzamieszkiwania na przykładzie miasta Gdańska” stwierdzam, że pomimo wymienionych przeze mnie niedociągnięć w zakresie przeglądu literatury, stosowanych metod badawczych czy układu pracy, dysertacja jest dowodem wielkiej pasji badawczej Autorki oraz chęci ujęcia analizowanych zjawisk w sposób wszechstronny i kompleksowy. W mojej ocenie stanowi ona wystarczającą podstawę do nadania Kandydatce stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

Łukasz Damurski

